

ASPECTE TEORETICE ALE GESTIUNII RISCULUI DE LICHIDITATE ÎN CADRUL INSTITUȚIILOR BANCARE

*Victoria POSTOLACHE (DOGOTARI),
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți*

Abstract: *During the last financial crisis, loss of liquidity of large financial institutions created premises for failing to honor the payment of the obligations, which caused their bankruptcy, thus demonstrating that the profit and capital is not a reliable measure of protection against the risk liquidity. To highlight the methodological aspects of the study we aim to characterize the many facets of the concept of "liquidity" of particular interest to this complex organization and proper management of liquidity risk.*

Key words: *liquidity, the risk liquidity, financial crisis, the short-term liquidity coverage ratio (LCR), the structural net stable funding ratio (NSFR)*

În condițiile actuale de perfecționare a sistemului bancar, problema gestiunii lichidității capătă o deosebită importanță. Astfel, în literatura de specialitate conceptul de lichiditate este studiat de P. Rouz, Synkey Dj., Douglas Diamond ș.a. Cu toate acestea specificul gestiunii riscului de lichiditate este mai puțin analizat. Din lucrările empirice dedicate problemei riscului de lichiditate rezultă că riscul de lichiditate include:

- incapacitatea băncii de a finanța portofoliul de active pe maturitățile și la ratele de dobândă corespunzătoare;
- incapacitatea băncii de a lichida poziția la momentul oportun și la un preț convenabil;
- riscul de lichiditate decurge din necorelarea maturităților dintre fluxurile de încasări și cele de plăți;
- riscul de lichiditate constă în pierderile potențiale de profit și / sau capital, ca urmare a eșuării în respectarea obligațiilor asumate și derivă din insuficiența rezervelor comparativ cu nevoile de fonduri.

Cociug V. și Cinic L.¹ în lucrarea „Gestiunea riscurilor bancare” definesc riscul de lichiditate astfel „riscul de lichiditate constă în probabilitatea ca banca să nu-și poate onora plățile față de clienți, ca urmare a devierii proporției dintre structura pasivelor și structura activelor atât în scadență cât și în valori”.

Pe lângă aceasta, sub noțiunea de risc de lichiditate se subînțelege probabilitatea neîndeplinirii de către bancă a anumitor obligațiuni în perioada corespunzătoare (riscul bilanțier) și incapacitatea atragerii resurselor financiare pentru realizarea scopurilor strategice de dezvoltare (riscul lichidității pieței).

Multitudinea conceptelor ce se referă la definirea elementelor de gestiune a riscului de lichiditate permite evidențierea elementelor principale ale sistemului de gestiune, care include sistem informațional adecvat, evaluarea fluxurilor viitoare și finanțării nete, gestiunea fluxurilor în valută străină, testările stres, fixarea limitelor interne, cerințe de reexaminare și prezentare a politicii interne a instituțiilor financiar-bancare.

Comitetul de la BASEL definește următoarele probleme în gestiunea riscului de lichiditate care s-au conturat în ultima criză financiară:

- *testările stres* în marea majoritate a cazurilor au fost îndreptate spre șocurile specifice pentru bancă și anumite evenimente ca de exemplu lipsa accesului la finanțare pe piața monetară în decursul unei anumite perioade de timp. Planurile de finanțare în situații imprevizibile trebuie să fie mai strâns integrate cu testările - stres. Conceptele de determinare a lichidității activelor de piață pe care se bazează băncile comerciale, de regulă erau orientate spre scenariile optimiste a evoluției lichidității înalte a produselor structurale, active ale valorilor comerciale asigurate și portofolii de credit. Instituțiile bancare trebuie să țină cont de faptul că apariția situațiilor de criză generează determinarea considerabilă a lichidității produselor menționate, ceea ce în final determină nu doar imposibilitatea realizării lor la costurile preconizate în termene necesare dar și înrăutățirea condițiilor pe piața interbancară ca urmare a reducerii lichidității și creșterea costului ei. Soluționarea problemei lichidității este legată de diversificare și stabilire a celor mai sigure surse de lichiditate pe diverse termene;

¹ Cociug, Victoria; Cinic Liliana. 2008. Gestiunea riscurilor bancare. Ch.: ASEM, p. 41

- *datoriile extrabilanțiere și convenționale* trebuie luate în considerare la determinarea scenariilor stres de rând cu prognoza posibilității exodului de lichidități pentru susținerea persoanelor afiliate, ce necesită prezența „pernei” de lichiditate;

- *gestiunea activelor și pasivelor și formarea prețurilor* au o importanță deosebită pentru asigurarea înțelegerii riscului de lichiditate finanțat de pe pozițiile coordonării funcțiilor trezoreriei băncii comerciale și a subdiviziunilor structurale;

- *capitalul* asigură elasticitatea financiară și permite băncilor acoperirea de către ele a pierderilor generate de creșterea imprevizibilă a activelor riscante sau a cheltuielilor legate cu vânzarea lor urgentă pentru acoperirea retragerii resurselor atrase. Se recomandă evaluarea posibilității capitalului de a acoperi exodul pe termen lung al lichidității;

- *informația care este primită de organele de supraveghere și informația oferită de piață* trebuie să permită efectuarea monitorizării operative a nivelului de lichiditate al pieței și a băncilor aparte, îndeosebi în perioada apariției stresului;

- *finanțarea oferită de băncile centrale* adesea poate fi interpretată de participanții pieței ca semnal de apariție a posibilelor dificultăți cu lichiditatea ce are un efect invers – reducerea lichidității pe piață din contul reducerii limitelor și închiderii liniilor de creditare;

- *problemele lichidității transfrontaliere și schimbul de informații* presupun repartizarea lichidității între subiecții economici și în plan teritorial. Multe bănci nu țin cont de situația negativă pe piața swapurilor valutare în perioada stresurilor puternice, fapt ce este important pentru băncile active pe piața operațiunilor internaționale. În perioadele de stres este dificil de a evalua corect lichiditatea la nivel de filială.

Conceptul de risc al lichidității este unul complex legat de câteva aspecte. Pe de o parte, la nivel de instituție financiară se determină riscul individual legat de capacitatea de a finanța executarea obligațiilor (riscul lichidității finanțate), iar pe de altă parte la nivel de piață financiară se cercetează riscul lichidității pieței.

Primul factor al riscului lichidității apare din contradicțiile de bază a activității bancare – atragerea de către bancă a depozitelor pe termen scurt și plasarea lor în active pe termen lung, fapt ce determină necesitatea controlului volumului și scadenței activelor și pasivelor cu scopul de a asigura executarea la timp a obligațiilor, susține cercetătorul Bagehot W.¹. Influența factorului doi asupra unei bănci concrete se observă în creșterea probabilă a costului împrumuturilor pe piața financiară până la imposibilitatea de a atrage noi împrumuturi și prelungirii finanțării existente, dar și prin dificultățile de a realiza anumite active fără pierderi semnificative.

Printre *factorii* ce influențează riscul lichidității putem enumera:

- riscul lichidității de finanțare cauzat de:

- a) creșterea sumei activelor nelichide și a obligațiilor extrabilanțiere;
- b) gestiunea insuficientă a activelor și pasivelor;
- c) diminuarea prețului la aur;

- riscul lichidității pieței se manifestă prin:

- 1) retragerile masive din conturi;
- 2) creșterea spreadurilor de creditare;
- 3) sporirea nivelului de falimente.

- condiții normale;

- influența combinată a factorilor riscului de lichiditate de finanțare și lichidității pieței.

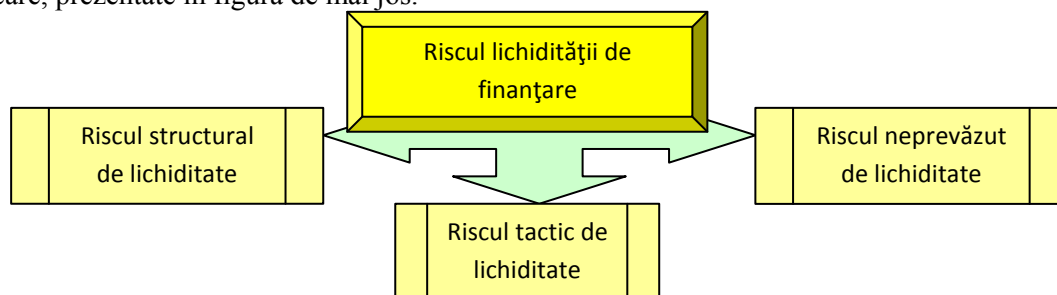
Aici, e nevoie să menționăm că factorii menționați pot fi influențați atât de condițiile interne ale băncii cât și de cele externe. Spre exemplu, retragerea depozitelor poate fi cauzată nu doar de pierderea încrederii într-o anumită bancă dar și de factorii de piață care influențează cererea sporită pentru numerar și depozite la termen în perioada dezvoltării crizei.

Interdependența dintre factorii amintiți se manifestă prin faptul că insuficiența de lichidități într-o bancă (îndeosebi de importanță sistemică) poate genera probleme în întregul sistem bancar prin creșterea costului datoriilor, „fuga” deponenților din bănci și în final „evaporarea” lichidității din piața cash (riscul sistemic). De aici rezultă și al treilea aspect al lichidității – influențarea politicii băncilor centrale realizată în limitele funcției de „creditor în ultimă instanță” și îndreptarea ei spre reglarea lichidității pe piața financiară cu scopul de a menține un nivel acceptabil de lichiditate și neadmiterea riscului sistemic.

---

¹ Bagehot, W. 2012. Lombard Street: A Description of the Money Market.
<http://socserv.mcmaster.ca/econ/ugcm/3ll3/bagehot/lombard.html>.

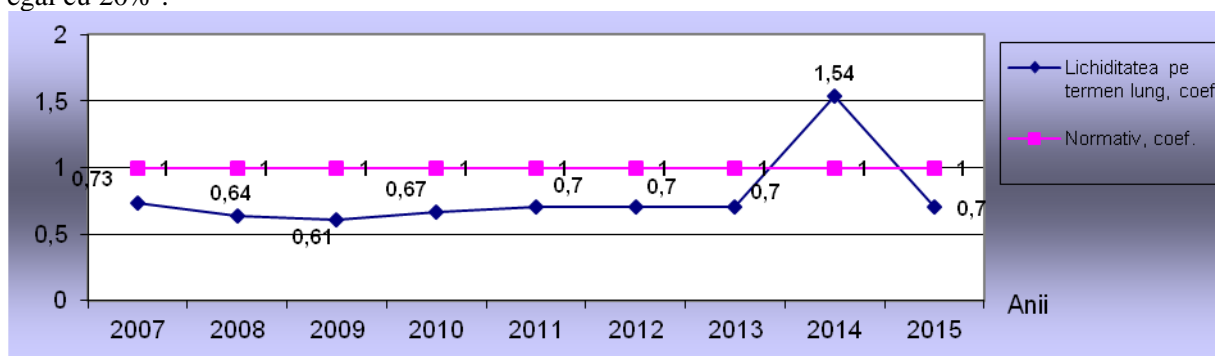
În cadrul riscului de lichiditate de finanțare pot fi regăsite nivelurile lui de evaluare și planificare, prezentate în figura de mai jos.

Fig. 1. Nivelurile riscului de lichiditate de finanțare

Sursa: elaborat de autor.

Evaluarea lichidității băncilor comerciale în Republica Moldova este monitorizată de Banca Națională a Moldovei (în continuare BNM) în conformitate cu prevederile Regulamentului cu privire la lichiditatea băncii aprobat prin Hotărârea Consiliului de Administrație al BNM nr.32 din 8 august 1997. Acest Regulament prevede calcularea și respectarea de către bănci a indicatorului lichidității pe termen lung care nu trebuie să fie mai mare decât 1 și a indicatorului lichidității curente mai mare sau egal cu 20%¹.

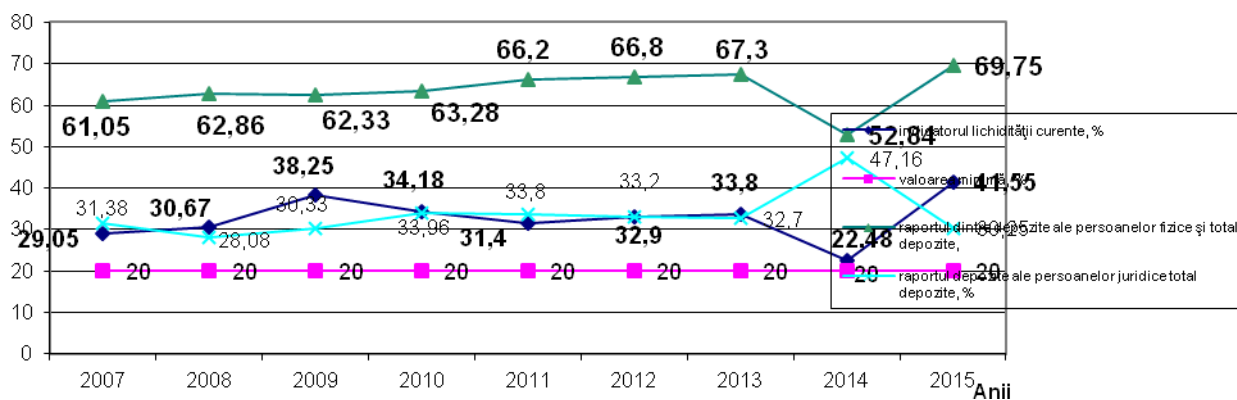
Figura 2. Evoluția indicatorului lichidității pe termen lung per sistem bancar

Sursa: întocmit de autor în baza datelor prezentate de BNM pe www.bnm/financial_indices_of_bank_system

Conform datelor prezentate de BNM cu privire la evoluția indicatorilor financiari ai sectorului bancar din Republica Moldova observăm că pentru perioada 2007 – 2013 indicatorul lichidității pe termen lung a respectat cerința impusă de BNM și a evoluat în descreștere în anii 2007 – 2009 de la maximumul de 0,73 puncte la minimumul de 0,61 puncte, după care se arestată o majorare la 0,67 puncte în 2010 și pentru următorii 3 ani se păstrează aceeași valoare a indicatorului de 0,7 puncte. În anul 2014 constatăm o nerespectare a limitei impuse de BNM, indicatorul rezultativ constituind 1,54 puncte, ceea ce se explică prin furtul miliardului de la cele 3 bănci implicate în această fraudă bancară. Pentru anul 2015, după cum rezultă din datele prezentate de BNM, lichiditatea pe termen lung a revenit la normal, respectându-se normativul impus de BNM.

Desigur, e nevoie să analizăm și evoluția indicatorului lichidității curente care la fel se încadrează în limitele impuse de legislația în vigoare și este în creștere de la 29,05% în 2007 la 38,25% pentru anul 2009, după care atestăm o diminuare pentru următorii 2 ani la 34,18% și 31,4%. Introducerea SIRF și IAS a fost benefică pentru sistemul bancar autohton și generat o ușoară majorare a indicatorului rezultativ la 32,9% în 2012 și 33,8% în 2013. Anul 2014 vine și aici cu efecte negative, deoarece indicatorul lichidității curente se reduce la 22,48%, fapt ce pune în pericol tot sistemul bancar al Republicii Moldova. Valorile înregistrate la finele anului 2015 se încadrează în limitele BNM, prezentând o tendință favorabilă de majorare la 41,55%, caracterizând pozitiv capacitatea de plată a sistemului bancar pe termen scurt.

¹ Regulamentul cu privire la lichiditatea băncii aprobat prin Hotărârea Consiliului de Administrație al BNM nr.32 din 8 august 1997. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 1997, nr. 64-65 din 02.10.1997 (cu modificările și completările ulterioare), p. 58 – 59.

Fig. 3. Distribuția indicatorului lichidității curente și a celor legate de depozitele bancare per sistem bancar*

Sursa: întocmit de autor în baza datelor prezentate de BNM pe www.bnm/financiar_indices_of_bank_system

Pe lângă indicatorii de lichiditate prezentați se evaluează dinamica raportului dintre depozite ale persoanelor fizice și total depozite și raportul depozite ale persoanelor juridice total depozite.

Rezultatele prezentate în figura 3 ne indică că raportul depozitelor persoanelor fizice și totalul depozitelor evoluează în ascensiune în perioada analizată, indicând o creștere a resurselor atrase de către sistemul bancar la capitolul persoane fizice și o descreștere a ponderii depozitelor persoanelor juridice în total depozite atrase de la 31,38% la 28,08% în perioada 2007 – 2008, după care urmează o majorare pentru 2009 și 2010 la 30,33% și respectiv 33,96%. Pentru restul perioadei atestăm o diminuare la 32,7% pentru finele anului 2013 cu modificări invers proporționale la finele anului 2014. Pentru anul 2015 constatăm o schimbare a pozițiilor ocupate de depozitele persoanelor fizice, acestora le-au revenit 69,75% din totalul depozitelor sectorului bancar, iar la depozitele persoanelor fizice sunt doar 30,25%.

În afară de factorii menționați, analiza riscului de lichiditate nu va fi completă fără a ține cont de factorii altor riscuri care la fel îl influențează. Din acest punct de vedere riscul lichidității nu este „izolat” ci dependent de starea pieței, comportamentul contragenților, capacitatea lor de a achita plățile și datoriile curente. Cu scopul de a ține sub control cele menționate, în cadrul instituțiilor bancare pot fi elaborate modele de comportament și testări-stress a riscului de lichiditate.

În practica mondială se aplică cel puțin 3 scenarii alternative de planificare a lichidității:

- 1) scenariul standard de prognozare a fluxurilor de mijloace bănești în baza datelor istorice;
- 2) scenariul crizei în bancă, legat de factorii nefavorabili în activitatea băncii precum: înrăutățirea structurii fluxurilor de plăți în legătură cu problemele clienților băncii, nerambursarea creditelor, închiderea unor surse de lichiditate în cazul lipsei pe piață a fenomenelor de criză;
- 3) scenariul crizei pe piața financiară, legat de factorii externi negativi și înrăutățirea structurii fluxurilor de plăți ale băncii determinate de situația critică pe piețele financiare, indicatori ai căror sunt: scăderea prețurilor pentru instrumentele financiare (swapuri pe riscul de credit, obligațiuni colaterale debitoare, futures, swap, forward), gradul scăzut de lichiditate pe piața valorilor mobiliare, falimentul unor mari operatori ai pieței, exodul semnificativ al disponibilităților clienților.

E nevoie de menționat că apelarea de către instituțiile bancare la instrumentele băncilor centrale poate avea urmări negative asupra reputației băncii. Astfel, Comitetul de Supraveghere Bancară de la BASEL invocă că băncile trebuie să fie ferme și încredute în capacitățile proprii de gestiune a riscului de lichiditate și să nu aștepte refinanțarea din partea băncilor centrale sau a instrumentelor permanent accesibile.

Pe lângă modificările introduse în reglementarea prudencială a capitalului bancar, membrii Comitetului BASEL au introdus modificări și în normativele lichidității – coeficientul acoperirii lichide (LCR) și coeficientul net al stabilității fondate (NSFR). Acești coeficienți nu au valori bine determinate, din motiv că ambii indicatori intră în vigoare ceva mai târziu LCR în 2015 și NSFR în 2018¹.

* datele utilizate sunt cele auditate

¹ Basel III and European Banking: Its Impact, How Banks Might Respond, and the Challenges of Implementation. November 2010. EMEA Banking, McKinsey & Company. 32 p.

Multidimensionalitatea riscului de lichiditate indică la importanța formalizării în cadrul băncilor a măsurilor complexe de evaluare, modelării scenariilor și testărilor-stress ale riscului de lichiditate, dar și a planurilor anticriză.

În procesul gestiunii anticriză a riscului de lichiditate se recomandă de a separa zonele de risc în trei compartimente (culorile semaforului), conform figurii 4.

Zona verde: riscul de lichiditate corespunde limitelor Promovare unor noi măsuri nu este necesară
Zona galbenă: riscul de lichiditate este mai mare comparativ cu limitele cu o unitate permisă - atragerea creditelor interbancare pe termen scurt; - atragerea resurselor de la persoanele fizice și juridice pe termen lung; - vânzarea valutei străine; - operațiuni REPO; - realizarea valorilor mobiliare
Zona roșie: riscul de lichiditate este mult mai mare decât limitele acceptate - realizarea măsurilor amintite în zona galbenă; - retragerea mijloacelor bănești plasate în alte bănci; - refinanțarea din partea statului; - realizarea imobilizărilor corporale

Fig. 4. Gestiunea zonală a riscului de lichiditate

Sursa: prelucrat de autor după Liquidity Risk: Management and Supervisory Challenges. BIS. 2008.

La etapa actuală există mai multe soluții automatizate de gestiune a riscului de lichiditate în cadrul instituțiilor bancare. Conform cercetărilor efectuate de *Chartis*, lider în aceste programe este compania belgiană Risk Pro, care asigură următoarele:

- evaluarea posibilității de vânzare a instrumentelor financiare în situații normale și de stress;
- modelarea discounturilor pieței cu utilizarea regulilor de evaluare ale pieței și determinarea scenariilor „ce va fi dacă ...”, în care scenariile sunt supuse unor stressuri pentru o anumită dată a analizei;
- modelarea fluctuațiilor pieței în baza evaluării discounturilor produselor lichide, integrarea rezultatelor obținute prin intermediul analizei stocastice și imitarea prin analiza dinamică;
- evidența ratingului creditar și a spreadurilor de creditare a contractelor financiare și a modificărilor lor în situații de stres¹.

În cazul riscului lichidității finanțate în sistemul Risk Pro se cercetează următoarele elemente:

- a) comportamentul contragenților în condiții normale și în condiții de stress cu evaluarea pozițiilor la cost istoric și valoare rămasă, inclusiv a contractelor fără termen de scadență, utilizarea liniilor de creditare, avansurilor și a refinanțării;
- b) posibilitatea utilizării resurselor valutare și de credit în condiții de stress din punct de vedere al băncii;
- c) aplicarea în condiții de criză a contractelor lichide precum acordurile REPO și gajul valorilor mobiliare;
- d) analiza vizuală a elementelor de activ și pasiv din bilanțul băncii.

În concluzie la cele abordate e nevoie să remarcăm că sistemele automatizate contemporane de gestiune a riscului permit integrarea într-un singur proces a identificării, evaluării, monitorizării și controlul riscului de lichiditate, și desigur aplicarea metodelor ideale de modelare a scenariilor și testărilor-stress ale riscului analizat.

Alegerea de către bancă a sistemului care va ajuta la găsirea unor soluții optime în gestiunea riscului de lichiditate este o decizie importantă cu urmări nu doar asupra instituției bancare, dar și a întregului sistem bancar, dacă ne referim la băncile de importanță sistemică. Deciziile oportune și luate la momentul potrivit au efect nu doar asupra indicatorilor de lichiditate, dar permit sporirea eficienței și siguranței întregii bănci comerciale.

¹ Technology Solutions for ALM & Liquidity Risk Management. 2009. Chartis Research. <http://www.chartis-research.com/research/reports/technology-solutions-for-alm-and-liquidity-risk-management-2009>